

Teološko-liturgijski temelji glazbenih izraza u liturgijskim slavljinama

Achille M. Triacca

Prijevod: Ivan Šaško

(nastavak)

2. VI STE KRISTOVI: ŠTOVIŠE, VI STE KRIST SAM

Ovaj nas naslov nadahnjuje na ono što Augustin kaže u svojem *Traktatu 21,8 o Ivanovu evanđelju*. Augustinovska tvrdnja – s osvrtom na krštenje vjernika – doslovno kaže ovako: "Radujemo se i zahvaljujmo: postali smo ne samo kršćani, već Krist (...) Divite se i veselite: postali smo Krist!" Augustinov je izričaj snažan i toliko znakovit da ga je Ivan Pavao II. u novije vrijeme upotrijebio i u br. 21 enciklike *Veritatis Splendor* (od 6. kolovoza 1993.), i u br. 109 posinodalne apostolske pobudnice *Vita Consecrata* (od 25. ožujka 1996.). Tu se nadahnjuje na istini koju je tako plastično izrekao Sveti Augustin, da bi nas uveo u teološko-liturgijsku temeljnu stvarnost sa značajnom sadržajnom odrednicom; da bi pokrenuo produbljivanje kristosredišnjosti kojom dišu i glazbeni izričaji unutar liturgije. Sve se to, ako se ima u vidu da se točke koje su navedene u prvom paragrafu, može svesti na gravitirajuća žarišta oko misterijske (otajstvene) i sakralne naravi sviranja i pjevanja u ozračju liturgijskog slavlja. To slavlje, ukoliko se Božja riječ slavi egzegetski, ostvaruje i posadašnjuje istine povijesti spasenja koje Spasitelj – kao glavni subjekt samoga slavlja – ispunjava zajedno s Crkvom. Bila bi neophodna razmatranja koja su osobito građena i odnjegovana na tri poučka koja ovdje tek naznačujemo.

- Slavlje je prisutnost i djelovanje Kristovo, ostvareno u službenicima, subjektima, sudionicima liturgijskog čina.
- 'Instrumenti' slavlja – odnosno *ritus, preces, cantus, musica* – odgovaraju mogućnosti ikonizacije nevidljive Kristove prisutnosti i nedohvatljivoga djelovanja njegovog Duha.
- Ostvarenje i posadašljenje Kristova djelovanja u slavlju ne kaže ništa doli najvišu i duboku prisutnost sa svojim. Nakon što su dopušteni sadržaji tih triju poučaka ili 'prvih načela' lako se shvaćaju slijedeća dva prijelaza: Kristovski događaj se produžuje u događajima koji pripadaju kršćanima, a Kristova služba (*mumus*) ima kontinuitet u ministerijalnim službama (*muneribus*) pomoću kojih je izgrađena liturgijska zajednica.

2.1. *Kristovski se događaj produžuje u kršćanskim događajima (događajima kršćana)*

Sve ono što je Krist ispunio u svojem povijesnom razdoblju, ostvario je jednom zauvijek. Povijesno-kristovska činjenica koja je događaj Spasitelja, te stoga sa sobom donosi spasenje, svojim spasenjskim vidom prelazi u sakramente. Oni su uvijek čini koje Krist ispunjava u svojoj Crkvi, tj. sa zborom vjernika koji tvore njegovo Mistično Tijelo. Postoji jedan produžetak spasenjskog djela koji je trajno *in actu*. To je djelo Krist ispunio ali i učinio trajnim u svojim sakramentima s onima i na dobrobit onih koji slave sakramente. Ako trpi neki kršćanin, bolesničkim pomazanjem i sam Krist trpi u njemu i kršćanin u Kristu. Ponovno se Krist prinosi Ocu u euharistiji i s njim se snagom Duha Svetoga prinosi vjernici koji sudjeluju u euharistiji; itd. Ako kršćanin pjeva u liturgijskom slavlju koje je Kristovo djelo, tada Krist pjeva u njemu. Zapravo Riječ, postala tijelom, počinje hvalospjev u vremenu i uvodi u prostor unutartrajstvene i vječne slave. Taj je hvalospjev zapjevan na Kristovim usnama u sinagogi kada je pjevao psalme u zajednici pobožnih Židova; treperi u Srcu Kristovu koje posvećuje rad u Nazaretu; postaje molitvom na hodočašću u sveti grad Jeruzalem; biva eulogija na Posljednjoj večeri sa svojim u vazmenom hvalospjevu; odjekuje na križu kada daruje svoj život Ocu, kako bi, svojim djelom, dao život otkupljenima.

U vrhunskom spasenjskom činu, a to je otajstvo njegove Muke-Smrti, on, višestrukim krikom, okrunjuje hvalospjev svojega života kojega je do zadnjeg daha prozeo psalamskim pjevom. I u svakom se liturgijskom slavlju ponovno čini trajnim (*re-perpetuo*) pjesma hvale, klicanja, trpljenja, žalopoja, veselja, muke, itd. kojom je Krist želio započeti i okruniti svoj život u vremenu.

Prema ulaznoj pjesmi (*introitus*) II. nedjelje po Božiću - koja se nadahnjuje na *Mudr* 18,14-15 - dok je sve bilo u tišini, Božja je Riječ došla boraviti među svojim. Tišina je prvi stupanj prihvaćanja Riječi, tako da postaje njezina duša. Zapravo, Riječ se u tišini ističe, udara u oči. Jednako se tako može ustvrditi za Riječ Božju koja je postala tijelom u vezi s liturgijskim pjevanjem: ta je Riječ duša liturgijskih pjevačkih i vokalnih izraza. Gospodin Isus, istinski Liturg je onaj koji podržava istinitost (*veritatem*) slavlja. On je *sub-iectum*, odnosno onaj koji je razlog slavlja, kako bi mu dao utemeljenje i čvrstoću.

Zaključak: ponovno dati pjevanju i sviranju različitu sadržajnu vrijednost, a to je ona koja proizlazi iz činjenice da je produženje u vremenu i prostoru onoga što je Krist učinio jednom za svagda u svojem zemaljskom životu, znači pjevanju i sviranju utisnuti kristosredišnji naglasak, dok se iz toga ponovno izvlače istinska i dublja značenja. Istaknuti da se od povijesno-kristovske činjenice *u slavlju, sa slavljem i po slavlju* prelazi u produženje događaja u život kršćanina jednako je kao i tvrditi da svu vrijednost posjeduje daljnje teološko-

liturgijsko načelo koje u prvi plan stavlja, kako se od početka kristovskog hvalospjeva u slavlju prelazi sve više u njegovo ispunjenje (= plenitudo – plêroma). Zapravo, ako se razmotri da svijest koju ima Elizabeta, da je rođakinja Djevica Marija iz Nazareta začela Spasitelja, najprije u njoj izaziva hvalospjev, himan, a zatim u Mariji postaje eksplozija veličanstvenosti za Božja djela, ne preostaje nego uzeti u obzir činjenicu da je hvalospjev kojega je na svijet donijela Riječ postala tijekom izrečen Majčinim hvalospjevom, hvalospjevom anđela koji pjevaju *hosana* u Božićnoj noći, Šimunovom pjesmom, itd. Po sebi postoji i izričaj čuđenja. Od trenutka kada je na zemlju pala Abelova krv, ona je počela jecati. Taj je jecaj postao potres kada je na zemlju pala Krv novog Abela. Pavao u pismu Rimljanima (8,22) govori da zemlja (sve stvorenje) uzdiše iščekujući otkupljenje. Ovdje bi se trebalo ponovno preuzeti ono što proizlazi iz biblijsko-patrističkog promišljanja o načinima po kojima se himan kojega je započeo Krist nalazi – po liturgijskom slavlju – u stanju trajnoga proširivanja pjevanjem kantika radosti, klicanja, tužaljki, pobjede, plača, otkupljenja itd., a to su oni kojima različite generacije vjernika tijekom stoljeća slave (ili rečeno na još jači način: 'čine slavlje'). U tom bi se smislu moglo pokušati napraviti opisnu definiciju pjevanja i sviranja unutar liturgije. Vjernici su, kao sudionici sakramentalnosti onoga što je Krist započeo i što se nastavilo u slavlju, ikonizacija i prošireni nastavak, koji se još može proširiti i kojega treba proširiti, nastavak istoga himna na kojemu se sudjeluje, himna koji je inkulturiran, prilagođen u pojedinim liturgijskim zajednicama.

Prema onomu što je ovdje spomenuto može se relativno lako razumjeti slijedeće:

2.2. *Kristova služba (munus) nalazi se odnosu na ministerijalne službe (munera) koje su nazočne u zajednicama.*

Između Kristovog *munus*-a, a Krist je molitveno-hosantni-liturg, i onih koji su prisutni u zajednici postoji zamjenjiva susljednost koja je simultana sa susljednom zamjenom.

Zamjenjiva susljednost se sastoji u činjenici da pjevanje i sviranje imaju vlastite dimenzije samoga slavlja. Dakle, one ispunjavaju susljednost, kontinuitet povijesnoga događaja u njegovom spasenjskom vidu. Od povijesne činjenice – koju je ispunio Krist – do nastavljanja spasenjskog učinka, svaki puta kada se slavi, prolazi *nit zamjenjive susljednosti*. Na toj niti se trebaju tražiti i oko nje se trebaju vrtjeti, kretanja za liturgijsku duhovnost koja se odnose na pjevanje i na sviranje. Štoviše, oblikovanje se – od onoga tehničkoga do umjetničkoga – treba nadahnjivati bilo na istini (*via veritatis*) koja je Krist sa svojim događajima, bilo na ljepoti (*via pulchritudinis*) koja je opet Krist ("Najljepši među sinovima ljudskim" prema izričaju *Ps* 44,3 kojega je patristička egzegeza uvijek primjenjivala na Krista). S

druge strane, dva puta naglašavaju kristosredišnjost pjevanja i sviranja, shvaćenih kao zamjenjiva susljednost onoga himna koji je sam Krist svojim životom. I ponovno treba napomenuti da se upravo na otajstvu utjelovljenja Riječi utemeljuje bilo prilagodba bilo inkulturacija glazbenih oblika unutar slavlja. Jednako kao što iz otajstva otkupljenja proviru i zabrane orgijskih, puteh, sentimentalističkih, posesivnih, hipnotičkih ili autohipnotičkih oblika koji su vezani uz određene glazbene kompozicije. Ovim tvrdnjama ne kanim nipošto aludirati na doprinos glazbe muzikoterapiji ili audiopsihofonologiji, itd., što se u neku ruku ne može odijeliti od samih zdravih i uravnoteženih glazbenih i pjevačkih oblika koji su vlastiti liturgijskom slavlju.

Ovdje bi trebalo dublje razviti *munus Musicae ministeriale* o kojemu se govori u članku 112. koncilske *Konstitucije o svetoj liturgiji*. Bez da se ovdje zadržim više od onoga što je potrebno za ovu raspravu, držeći se granica koje su podređene svrsi, valja napomenuti da *munus ministeriale* koji je vlastit sviranju i pjevanju služi kako bi njihov govor udaljio od nesporazuma i od ekvivočnosti. Ako se ova opasnost otkloni tada će svaki verbalni i ne-verbalni govor, prizvan pjevanjem i sviranjem, postajati sve više jednoglasni (*uni-voco*) i suglasni (*con-vocale*), te će stvoriti temelje za dimenziju katoliciteta, jer će biti složni (*con-corde*) govor sa svim mjesnim Crkvama. Tako *munus ministeriale*, prirodni novim oblicima izražajnosti, neće imati na čemu zavidjeti starim oblicima koji se uvijek nalaze na vratima sadašnjosti sa svom nabijenošću i vrijednošću.

U *munus ministeriale* treba zapravo tražiti onu dimenziju prostorne i vremenske sveopćenitosti koja obilježava ministerijalnost koja je u službi liturgijskog čina, trajno ista "jučer, danas, i uvijek".

Zamjenjiva susljednost (i susljedna zamjenjivost) vlastita sviranju i pjevanju, u području slavlja omogućuje: da izražajni oblici nadiđu bilo povijesni trenutak u kojem su nastali, bilo prostorne odrednice u kojima su se najprije ostvarili; da prožimlju iste teoretske smjernice koje su formulirane i koje bi se mogle formulirati; da se ponovno jave kao "animus" tih istih: da tvore životnost njihovoga najizvornijeg postojanja i preživljavanja.

Mogli bi se polučiti slijedeći ciljevi koje želim formulirati, napominjući, s njihovom pozitivnošću također i negativnost u koju mogu upasti. U svakom slučaju ciljevi koje treba postići prijelaze:

- od početnih izražajnih pijetističkih oblika do istinske liturgijske pobožnosti za bogoslužje u Duhu i Istini;
- od izražajnih oblika koji su prirodni biću vjernika koji se u svakoj generaciji stavljaju pred slavlenu, življenu, ispovijedanu, vjerovanu vjeru... do ispravljanja onih oblika koje su uvele kulture predaka, a koje nisu bez obilježja tjelesne požude, pa čak i praznovjerja, do točnoga cilja i svrhe onih koji su usvojeni i prilagođeni za ciljeve kojima teži *munus ministeriale*;

– od napasti da se stavi u službu tržišta s pomagalicima (revije, kompozicije, kazete i dr.) i od polazišta pokoravanja 'dopadljivoj muzikalnosti' koja se razvija u nezasićenu potrebu za promjenama, dotjerivanjima, modifikacijama, do potrebe, koja se rijetko sluša, za poistovjećivanjem i za pomaganjem u poistovjećivanju sa slavljem i s njegovim dimenzijama. Ovdje treba spomenuti nužnost da se kompozitori, pastoralci, te ostali djelatnici na tom polju oslobode čisto glazbenog mentaliteta, kako bi dosegli i produbili prisutnost spasenjskog događaja koji se slavi na dobro svih, a ne samo na dobro jedne elitne skupine;

– od težnje pada u oblike bijega unatrag, prema arheologizmu glazbenih izražavanja, od mrtvila u storicističkim oblicima ili prilagodbe pod svaku cijenu koja sa sobom nosi utilitarizam koji smeta i zapliće, od volje za inovacijama koje imaju svrhu u sebi samima s ulaženjem u ugođaj esteticizma, intimizma i psihološke estetičnosti do pravoga slavlja: ono ne može biti ponovno vraćanje na svakovrsno eksperimentiranje.

Zaključujem. Uistinu, tekst iz *Izl 15,1*: "Moja je snaga, moja pjesma – Jahve" treba usvojiti svaki koji sudjeluje na slavlju i to na takav način da svi mogu pjevati Gospodinu u trajnom danas (*hodie*) pjesmu novu (usp. *Ps 39,4*), znajući da je pjevanje – prema poznatom Augustinovom izričaju (*Sermo 256*) – navlastito onomu koji ljubi.

Kristosredišnja dimenzija i dinamizmi koji su smješteni uokolo Kristove božanske osobe koja je prisutna i djelatna u slavlju, a koje je Njegovo slavlje i slavlje Njegovih, uvode u usmjeravanje pozornosti na pneumatološko načelo koje tvori naslov trećega područja koje se želi razmatrati, kako bi se postigli ciljevi ovoga prinosa.

(Nastavlja se)

OBLJETNICE

Skladateljski rast Lovre Županovića

(uz pedesetu obljetnicu njegova skladateljskog rada)

Iako su skladateljska nastojanja L. Županovića starija od nagrade *Udruženja kompozitora Hrvatske*, koju je dobio za *Pjesmu mladih graditelja* (riječi G. Viteza) 1947. godine, tu godinu, odnosno tu nagradu sâm skladatelj smatra početkom svog javnog i stručnog skladateljskog djelovanja. Raniji su pokušaji bili neposredno povezani uz njegovu orguljašku službu u rodnom gradu Šibeniku, gdje je vršio kao gimnazijalac službu orguljaša u više crkava i skladao za vlastite orguljaške i pjevačke potrebe. U tim gimnazijskim godinama su (kako je sâm skladatelj posvjedočio) nastajale i prve skladateljske skice većih glazbenih djela (misa, moteta) koje su konačni oblik dobile u kasnijim godinama.

Županovićev skladateljski rast mogao bi se označiti kao njegovo snalaženje u različitim (suvremenim) glazbenim izričajima i u njihovom primjenjivanju u većini djela nakon 1960. godine. Tako: u kantati *Priča o ciganima* (na tekst Vl. Pavletića) očituje se skladateljeva sklonost za dramsko i polifono izražavanje; operu *Pisava* (*Svoga tela gospodar* Slavka Kolara) skladatelj je napisao u duhu hrvatskoga glazbenog folkloru, pučkoga glazbenog izričaja; u *Časkanjima* za flautu, gudači orkestar i timpane došla je do izražaja proširena tonalitetnost, a u *Mikrosuiti na temu o interpunkcijama* slobodna atonalitetnost. Među djelima skladateljeva snalaženja u suvremenim glazbenim dostignućima jest i jedno djelo za orgulje: *Studija u bojama* u kojem je primijenjena aleatorika. (Više o skladateljstvu L. Županovića vidi u N. Njirić, *Plodna glazbena djelatnost L. Županovića*, Sv. *Cecilija* LXV/1995., 4, 94-97.) O nekim od ovih skladateljskih nastojanja ostao je i zvučni zapis.

Za glazbeno stvaralaštvo s područja duhovne i liturgijske glazbe doprinos L. Županovića imao je dvostruki

*Svim cijenjenim pretplatnicima,
suradnicima i dobročiniteljima za
božićne blagdane mir, veselje,
a u novoj godini zdravlje i svega
obilja žele*

UPRAVA I UREDNIŠTVO